

9. Kašarauskis kaipo lituanologas.

Ragindamas kitus tyrinėti folklorą, K-skis domėjos ir lietuvių dalykais, skaitė, kas kitų buvo lietuviškai rašoma, darė iš lietuviškų veikalų ištraukas, rinko lietuvių pavardes, žodžius.¹⁾ Dėliai to tarp jo rankraščių atsirado ir lietuviškų ištraukų ir net ištisų raštų.

Pirmoj vietoj pažymėtinos ištraukos iš Pabrėžos veikalo „Tayslós Augumynis“. Čia paduota įdomus Pabrėžos maršrutas bei botaniškoji kelionė Lietuvos augalams tirti. Turėdamas savo herbariuje apie 800 augalų, Pabrėža, tuo nesitenkindamas, daro naują ekskursiją. Iš Kretingos vyksta jis Palangon, kur sakosi radęs daugybę niekur kitur nematytų augalų. Iš Palangos per Darbėnus ir Laukžemį pasiekęs Šventąjį Kuršo gub. Iš čia per Lenkimus aplankęs Rucavą ir Paurupį Kurše. Toliau vykęs į Skuodą, Mosėdį, Šates, Aleksandriją, Salantus, Šateikius, Platelius, Tirkšlius, Žagarę, kur vėl perveizėjęs Kuršo pasienį. Iš Žagarės keliavęs į Žarėnus, Šakyną, ir Lauksodį. Iš čia grįžęs į Plungę ir per Kartiną, Gargždus, Endriejavą, Veviržėnus, Švekšną pasiekęs Tilžę ir Šilgalį, kur radęs labai įdomių augalų. Savo kelionėj labiausiai lankęs upių, upelių, ežerų pakraščius ir paskardžius, labiausiai tų, kurios yra didės, k. š. Minija, Jūra, Akmenė ir k.

Ištraukoj be minėtojo Pabrėžos veikalo pažymėta dar šie, kaipo **n e b a i g t i**.

1) Wejkałs augimiu sógadniuju, padalits į ketóres atskidas.

2) Rodiikle augimiu swejkatai wodiętiu.

3) Irakis weisynas ir Iajkima augimiu.

Po to eina keletas rankraščių, rašytų Pabrėžos ranka ir rašyba. Štai tų raštų vardai.

1) Rodiikle warduu sawyszkuju, kaip kóres augimes wadyn Žemaytee, 6 psl. m-4⁰;

2) Šóraszims waardnu Laatwyszkuju, kaap nekóres augimes pasypraatina wadinty Kóórszinikaa, yszimts ysz weykala“ Oekonomisch-Technische Flora von Wilhelm Chr. Fiebe, Riga 1805, 20 psl. in-4.

3) Šryje warduu augmyniczyniu weyslyyniu yr skyrtyniu, 10 psl. in-4.

4) Sorinkyms waardu Prusams sawotyszkuju, kaap kóres augimes wadyn. Iszraszits ysz weykala „Hagen Preussens Flora, 1818, 6 psl. in-4.

5) Augalų aprašymas lietuviškai be vardo, 108 psl, in-4. Labai įdomus; paduota čia nurodymų, kur kokia žolė, bei augalas auga, kokių tur ypatybių.

6) Išrašai lenkų kalba iš Wzyzyckio žolyno, 1845 m. 20 psl. in-4.

Visi tie Pabrėžos rankraščiai greičiausia bus mūsų botaniko užrašai bei medžiaga platesniems jo veikalams. Į klausimą, kaip jie

¹⁾ Ivinskis viename savo laiškų vadina K-skį „genialiu lyginamosios Žemalčių kalbos tyrėju“. (Sk. 9. *Tumas*: Lietuvių literatūros paskaitos. Draudžiamasis laikas. Kaunas 1924, 37 p.) Deja, K-skio rankraščiuose mes neradom jokių pėdsukų šiai Ivinskio nuomonei patvirtinti.

pateko pas K-skį, atsakyti nesunku. Kaip aukščiau matėm, botanika buvo pirmasai mokslas, kuriam K-skis karštai buvo atsidavęs. Kaip jaunas to mokslo mėgėjas, K-skis be abėjo laikė savo pareiga susieiti į artimiausią pažinti su garsiausiu tuomet Lietuvos botaniku Pabrėža ir todėl be abėjo buvo apsilankęs pas jį Kretingoj. Čia draug su kitais moksliais nurodymais yra pasiskolinęs arba ir dovanai gavęs iš Pabrėžos minėtuosius rankraščius, kaip šiam gal jau visai nebereikalingus bei sunaudotus kituose veikaluose.

Kadangi be botanikos ir kitų gamtos mokslų K-skis buvo giliai įsitikinęs folkloro rinkimo ir tyrimo reikalingumu, tatau nenuostabu, kad jis domėjosi Lietuvos vietų vardais ir mūsų žmonių pavardėmis. Tai įrodo tarp jo rankraščių užsilikęs nemažas vietų vardų ir pavardžių rinkinys. Jis rašytas, kaip atrodo, ne K-skio ranka. Tie vardai ir pavardės surinkta iš Kaltinėnų, Laukuvos, Luokės, Papilės, Pavandeno, Tverų, Užvenčio ir Varnių parapijų. Tas sąrašas pagamintas prieš 1863 m. Vietų vardai užrašyti lenkiškai, žmonių pavardės—lietuviškai. Tarp šių pastarųjų yra daug labai įdomių pav. Aizas, Anusas, Jusadis, Dunokas, Maura, Gobeta, Musenius, Minuta, Blaušas, Lukas, Ulša, Uksas, Getuntis, Benilis, Saudargas, Pikulis, Perskaudas, Biržulis, Nutautas, Zamas, Desnis, Girizius, Maulius, Velionis, Vaišis, Jokšas, Donis, Greitis, Samalius, Arvasas, Bukšteinis, Varenius, Garbinčius, Bajus, Lapgaudas, Lybartas, Duršas, Liubštinis, Gudis, Gaušinis, Gimberis, Bubinis, Ūrnis, Kurzas, Bužonas, Grumslis, Vyžingis, Bliudsukis, Baukis, Kilvinis, Lukopis, Velvekis, Adna, Čolius, Buša, Baitis, Vytis, Smitris, Lida, Liudis, Čudis, Ornis, Knita, Rabuižis, Balbadis, Šmaras, Suidis, Luinis, Urvakis, Surblis, Ubis, Tirkšlis, Švipis, Visminas, Kaudris, Irnius, Šiušis, Burgaila, Saikas, Buris, Čuludis, Parieštis, Dilbitis, Uža, Šiušia, Kateivis, Vaikašis, Žiauris, Palpinas, Gėmdis, Skiotis, Lainis, Raustis, Šlaustis, Kergis, Mamonas, Raudis, Narsėjas, Dijokas, Sadis, Melenis, Skyrius, Kumža, Labitis, Kuoris, Čiuža, Virpilius, Geltis, Dausinis, Treinis, Geryba, Kniža, Milgaudas, Sauga, Ovija, Vaidava, Kiudis, Liaudis, Vintilas, Ukrinas, Burnis, Demis, Veiza, Pareigis, Kaunius, Selionas, Dajovas, Aspis, Veikšas, Žadis, Astilius, Pulkis, Kavida, Liauba, Dimšla, Radis, Tuklis, Tulčis, Šustinas, Pėža, Liubertas, Ištaris, Ašmantas, Viknius, Brizgėjas ir t. t.

Kadangi rankrašty raidžių ilgumas nepažymėta, ir pavardės surašyta žemaičių tarpe, tad, jas lietuviškai perrašydamas, nežinau, ar vienur kitur nesu suklydęs. Man labiau rūpėjo pati mūsų pavardžių struktūra.

Iš pateiktų anksčiau pavyzdžių matom, koks yra įvairumas lietuvių pavardėse, ir kiek jose yr užsilikę grynai lietuviškų šaknų. Užtų vardų ir pavardžių rinkimą ir išlaikymą pridera K-skiui irgi nuoširdi padėka.

Be abėjo mokslo srity K-skis nėra taręs paskutinio žodžio; jo teorijoms galima nevienas dalykas prikišti; kai kur jo pažiūros buvo gan vienašališkos, keistokos ir nepertvirtai pagrįstos. Bet jis visa amžių dirbo mokslo srity, tyrė gamtos faktus, lygino juos, darė iš jų naujų išvadų, ieškojo vieno, aukščiausio, visus gamtos apsireiškimus apimančio dėsnio, ir manė jį suradęs. Del to dėsnio vertės galima

ginčytis, bet negalima nepripažinti K-skiui tikro mokslininko vardo. Būsimasis mūsų kultūros istorikas šale Pabrėzos, mūsų pirmojo botaniko, šale prof. Rodavičiaus, mūsų pirmojo mineralogo-kolekcionieriaus, turės paminėti ir K-skį, kaipo mūsų pirmąjį tikrą gamtos tyrėją. Jo teorijoms tikriau įvertinti labai praverstų turėti jo 1871 m. Kijeve dingęs kapitalis veikalas. Mums matos, jis buvo kur užsime-tes vienoje Kijevo bibliotekų. Nuoširdžiai linkiu mūsų jauniems mokslininkams ilgainiui jį surasti.

Kaune, 9. X. 24.

Oponentų pastabos ir mano jiems atsakymas 1).

Po šio mano pranešimo prasidėjo diskusijos. Rektorius Bučys 2) pažymėjo, kad Kašarauskis nebuvo sistematiškai mokinęsis, kad nemetodiškai dirbęs, ir todėl jo mokslo darbai liksią bevaisiai; mokslininkai praeis pro jį, nieko iš jo tyrimų neimdami. K-skis padauginęs tik diletantų mokslaviryių à la Jaunius bei Basanavičius skaičių. K-skis liksiąs mums pavyzdžiu, kaip nereikia mokslo darbas dirbti.

Prof. d-ras Česnys, palaikydamas tą d-ro Bučio nuomonę, davė man patarimą, kad aš, kai savo pranešimą spausdinsiu, labiau pabrėžčiau jo pabaigoje K-skio diletantiškumą, jo teorijų problematiškumą.

Progosis šioms pastaboms pareikšti, matyt, yr davęs mano posakis, kad „būsimasis mūsų kultūros istorikas... turės paminėti ir K-skį, kaipo mūsų pirmąjį tikrą gamtos tyrėją“. Šis pavadinimas mano oponentams, matyt, pasirodė pergarbingas, neužpelnytas ir todėl neatitinkas tiesai. Sugretinimas gi K-skio su Jaunium ir Basanavičium, ir neigiama pažiūra į šių dviejų mokslo darbus, kaip man matos, yra ne pačių oponentų sugalvota, tik aiškiai iš Būgos pasiskolinta. Matyt, jų manyta, kad moksle peritis ir arte credendum est, ir kad Būgos nuomonė apie Jaunių ir Basanavičių esanti paskutinis mokslo žodis, nuo kurio nebėra apeliacijos.

Deja, aš čia su mano oponentais negaliu sutikti. Mokslininkų, taigi ir Būgos, sprendimas yra tiek tik tevertas, kiek jis rimtais įrodymais pagrįstas. Tvirtinimus neįrodytus kiekvienas tur teisės be įrodymų atmesti. Būgos pažiūra į Jaunius ir Basanavičiaus mokslo darbus kaip tik ir yra tos rūšies.

Priėmęs Jaunius teorijas be kritikos, Būga ir išsižadėjo jų be kritikos. Užteko jam vieno kito Endzelino žodžio, kad tai padarytų. Bet mokslas tuštumos nemėgsta. Vieton išgriautų teorijų reikia statyti kitos; to nepadarius, mokslo faktai liks neišaiškinti. Pav., turime tokių žodžių kaip—p l a k t i, p l i e k t i, p l u k t i. Jų giminystė neabejotina, lygiai kaip ir vidurinių balsių skirtumai. Kuo tai išaiškinti? Jaunius aiškino tai savo „išdubusių šaknų“ teorija 3). Jei Būga nuo jos atsisakė, tai reikėjo jam sutverti naują, savąją. Bet to jis nepadare. Kitas pavyzdys: Jaunius mokino, kad latvių z a b a—pušnis yra giminė

1) Jis suformuluotas kiek vėliau.

2) Paduodu čia ne oponentų žodžius, tik jų mintis, kiek jas atmenu.

3) B ū g a. Aistiškos studijos 5 pusl.